

Elżbieta Ociepa-Kicińska

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług
elzbieta.ociepa-kicinska@usz.edu.pl

Rozwój społeczno-gospodarczy gmin Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego na tle województwa zachodniopomorskiego

Zarys treści: W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy istnienie i rozwój metropolii przyczynia się do wzrostu poziomu rozwoju regionalnego, czy może obszar metropolitalny rozwija się kosztem regionu, deprecjonując znaczenie i możliwości wzrostowe obszarów peryferyjnych. Celem opracowania jest zbadanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin należących do Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SOM) na tle regionu – województwa zachodniopomorskiego. Aby to osiągnąć, zidentyfikowano kluczowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego, na podstawie których przeprowadzono próbę obliczenia przy wykorzystaniu metody unitaryzacji zerowanej poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin należących do SOM, a następnie porównano go do analogicznych wartości obliczonych dla województwa. Opracowanie jest elementem cyklu publikacji autorki poświęconych wynikom badań obrazujących poziom i determinanty rozwoju Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

Słowa kluczowe: rozwój społeczno-gospodarczy, obszar metropolitalny, rozwój regionalny

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu coraz częściej można spotkać się z twierdzeniem, w myśl którego kolejnym etapem rozwoju miast jest tworzenie metropolii. Proces ten uznawany jest obecnie za najwyższe stadium rozwoju miast¹. Pomimo bardzo dużego zróżnicowania definicyjnego, można stwierdzić, że siłą metropolii jest synergia pomiędzy potencjałem rozwojowym rdzennego miasta oraz otaczającego go obszaru metropolitalnego. W tym ujęciu istnienie metropolii przyczynia się do wzrostu poziomu rozwoju lokalnego rozumianego jako kształtowanie możliwie jak najlepszych warunków życia w najbliższym otoczeniu.

¹ Przy czym nie każde miasto może zostać w przyszłości metropolią.

Jednocześnie pojawia się wątpliwość, w jaki sposób dynamiczny rozwój obszarów metropolitalnych wpływa na otoczenie regionalne metropolii – czy stanowi przyczynek do jego rozwoju czy może rozwija się jego kosztem, deprecjonując znaczenie i możliwości wzrostowe obszarów peryferyjnych. Celem opracowania jest zbadanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin należących do Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SOM) na tle regionu (województwa zachodniopomorskiego). Aby to osiągnąć, zidentyfikowano kluczowe mierniki lokalnego i regionalnego rozwoju społeczno-gospodarczego charakteryzujące wskazany obszar, a następnie dokonano ich analizy z wykorzystaniem metody unitaryzacji zerowanej, umożliwiającej konstrukcję rankingu gmin określającego poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Przeanalizowano także poziom rozwoju gmin należących do SOM na tle analogicznych zmiennych opisujących województwo zachodniopomorskie.

Obszar metropolitalny a region – ujęcie teoretyczne

Interdyscyplinarność terminu „region”, będącego przedmiotem zainteresowania licznych dyscyplin naukowych, sprawia, że trudno o ujednoczenie tego pojęcia i różne są jego ujęcia (Klóska 2015). Chojnicki i Czyż (1992) wskazują, że pojęcie regionu jest różnie rozumiane i definiowane, a poglądy na jego temat obejmują szeroką gamę różnych określeń, u podstaw których występują odmienne cele i założenia. Koncepcja regionu jako narzędzia badania sprowadza się do wyodrębnienia obszarów jednorodnych występowania pewnej cechy lub zespołu cech istotnych z punktu widzenia rozwiązywanego problemu badawczego. Dutkowski (2008) definiuje region jako obszar wyraźnie odmienny od terenów sąsiednich w zakresie badanego zjawiska lub procesu, Klasik (1974) określa region jako historycznie ukształtowane pewne „całości” przestrzeni geograficznej i społeczno-gospodarczej, której podstawą jest własna struktura przestrzenna.

Na potrzeby opracowania przyjęto założenie, że region stanowi najwyższą jednostkę terytorialnej organizacji w państwie, jest to podejście spójne z polityką Unii Europejskiej (UE), która regiony w Polsce utożsamia z województwami. W regulacjach unijnych stosuje się zasadę, że bardzo ważne procesy rozwojowe będą zachodziły na poziomie regionów, w związku z tym UE przeznacza na rozwój regionów znaczną część swojego budżetu, prowadzi również projekty badawcze na temat ekonomicznego rozwoju regionów (Domański 2012). Kluczowa w tym aspekcie jest polityka spójności UE, mająca na celu wspieranie działań prowadzących do wyrównania warunków ekonomicznych i społecznych we wszystkich regionach Unii Europejskiej. Odniesienie do jej założeń zawarto w przyjętej w Polsce „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie” (KSRR), która określa cele i sposób działania podmiotów publicznych w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju. Dokument ten wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego oraz definiuje relacje obszarów miejskich i wiejskich w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu. Celem

strategicznym polityki regionalnej, określonym w KSRR, jest efektywne wykorzystanie regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia wzrostu zatrudnienia i spójności w długookresowym horyzoncie.

Można zaobserwować, że przemiany związane z kształtowaniem się nowej gospodarki występują we wszystkich dziedzinach życia, najwyraźniej jednak w przestrzeni społeczno-ekonomicznej, gdyż zawsze zachodzą one w określonym miejscu. Rozwój gospodarczy we współczesnych realiach wykazuje się coraz większym spolaryzowaniem, przybierając formę rozwoju nierównomiernego, w którym dominującą rolę zaczynają odgrywać wybrane, nieliczne jednostki przestrzenne określane mianem „lokomotywy rozwoju” (Korenik 2009). Tam, gdzie osiągnięty został wysoki wskaźnik urbanizacji, następuje przejście do gospodarki postindustrialnej i społeczeństwa informacyjnego, a w konsekwencji rozwój miast przyjmuje charakter jakościowy. Ponadto w relatywnie niewielkiej grupie miast rozwijają się funkcje związane z zarządzaniem społeczeństwem w skalach przekraczających zasięg regionu, a nawet kraju, i z rozwojem gospodarki informacyjnej, opartej na wiedzy, co według różnych autorów jest najważniejszą cechą metropolizacji (Lendzion i in. 2004).

W Polsce wciąż brakuje regulacji prawnych w zakresie metropolii. W myśl uchylonej w 2017 r. ustawy o związkach metropolitalnych z 9 października 2015 r. za obszar metropolitalny uznaje się spójną pod względem przestrzennym strefę oddziaływania miasta będącego siedzibą wojewody lub sejmiku województwa, charakteryzującą się istnieniem silnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, zamieszkałą przez co najmniej 500 000 mieszkańców. OECD definiuje obszary metropolitalne jako funkcjonalne obszary miejskie obejmujące gęsto zaludnione (co najmniej 1500 mieszkańców/1 km²) ośrodki miejskie i przyległe do nich gminy, które są z nimi dobrze skomunikowane oraz powiązane napływem pracowników z terenów przyległych do ośrodków miejskich. Minimalny próg ludności dla funkcjonalnych obszarów miejskich wynosi 50 000 (OECD 2018). W literaturze przedmiotu spotkać można także inne wykładnie metropolii i jej obszarów. Kaczmarek (2019) określa obszary metropolitalne jako złożone struktury osadnicze, administracyjne i gospodarcze, których istotę wyrażają takie cechy, jak:

- wielkomiejski układ osadniczy składający się z dużego miasta centralnego (lub kilku miast centralnych), strefy podmiejskiej oraz powiązanej z aglomeracją miejską strefy funkcjonalnej,
- fragmentacja administracyjna, czyli złożoność podmiotów zarządzania terytorialnego, na którą składają się miasta i gminy, a także jednostki podziału subregionalnego (powiaty, dystrykty, hrabstwa, departamenty, prowincje),
- sieć powiązań infrastrukturalnych, transportowych i przestrzenno-funkcjonalnych, wyrażających się silnym przepływem dóbr, osób, kapitału i informacji.

Markowski i Marszał (2007) podkreślają, że obszar metropolitalny obejmuje strefę bezpośredniego zasięgu codziennego oddziaływania miejsc pracy i zamieszkania, z dobrze rozwiniętą siecią transportową i silną integracją powiązań funkcjonalnych. W ujęciu funkcjonalnym obszar metropolitalny można definiować za pomocą przestrzennego rozkładu wzajemnie zależnych działań produkcyjnych,

konsumpcyjnych oraz związanych z administracją i wymianą, przy czym funkcje metropolitalne są pełnione przez cały obszar metropolitalny, a nie tylko przez miasto, które go tworzy. Tym samym obszar metropolitalny nie jest w pełni jednorodny i składa się z mozaiki przestrzeni pełniących różne funkcje, a jednocześnie charakteryzuje się silną wewnętrzną integracją (Smętkowski i in. 2012). Istotne jest, że metropolia we współczesnej gospodarce informacyjnej jest eksporterem i importerem czynników produkcji: siły roboczej, kapitału i informacji. Lokują się w niej zarządy i filie wielkich transnarodowych korporacji, banki i firmy ubezpieczeniowe, działają w niej instytucje publiczne: naukowe, oświatowe i kulturalne o zasięgu międzynarodowym. Metropolia jest połączona ze światem dobrze rozwiniętą siecią szybkiego transportu lotniczego, samochodowego i kolejowego, a także sprawną infrastrukturą telekomunikacyjną, umożliwiającą przesył informacji (Smętkowski i in. 2012). Współczesne metropolie bazują na współpracy i, wykorzystując efekty globalizacji, wyodrębniają się z regionów macierzystych. Podejmuje się nawet próby udowodnienia, że metropolia może się rozwijać bez zaplecza regionalnego, czyli uniezależnić się od zasobów materialnych i społecznych regionu. Wykazuje się także niewystarczające pozytywne oddziaływanie wielkiego miasta na rozwój regionu, podkreślając przy tym raczej negatywne skutki rozwoju metropolii dla regionu (Kisiała, Stępiński 2013). Dostrzega się też, że jednym z efektów metropolizacji jest często osłabienie lub wręcz zerwanie relacji miasta z zapleczem regionalnym, które zastępują związki z innymi metropoliami. Tym samym w wyniku tworzenia się i rozwoju obszarów metropolitalnych w strukturze regionu zachodzą istotne zmiany (Zakrzewska-Półtorak 2012). Z drugiej strony, wraz z rozwojem nowoczesnych systemów informatycznych oraz logistycznych stopniowo maleje znaczenie dostępności obszarów peryferyjnych – bliskość organizacyjna może w niektórych przypadkach zmniejszać bariery przestrzenne (Grosse 2007).

Jak wynika z przytoczonych poglądów różnych autorów, wpływ rozwoju metropolii na ich otoczenie regionalne bywa określany w skrajnie różny sposób. Jest on uwarunkowany szeregiem czynników, składających się na otoczenie regionalne obszarów metropolitalnych. W dalszej części opracowania zdefiniowano mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego w SOM oraz dokonano ich analizy na tle województwa zachodniopomorskiego w 2018 r. Na tej podstawie została podjęta próba oceny poziomu rozwoju gmin należących do SOM w kontekście rozwoju regionu.

Rozwój społeczno-gospodarczy

Rozwój, w najprostszym ujęciu, określa się jako proces pozytywnych zmian, obejmujących wzrost ilościowy i postęp jakościowy, w których ilościowy aspekt obejmuje pojęcie wzrostu gospodarczego, a jakościowy dotyczy przekształceń struktur społeczno-gospodarczych, w wyniku których nabierają one nowych cech własności (Kłóska 2015). Według OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, ang. *Organisation for Economic Co-operation and Development*) rozwój

regionalny można postrzegać jako ogólny wysiłek na rzecz zmniejszenia dysproporcji regionalnych poprzez wspieranie działalności gospodarczej w regionach² (*Regional Development Policy*). Celem polityki rozwoju regionalnego jest umożliwienie rozwoju i zapewnienie wysokiego poziomu życia swoim mieszkańcom przez różne typy regionów (OECD 2016).

Pod pojęciem rozwoju społeczno-gospodarczego rozumie się całokształt zmian, jakim podlegają zarówno społeczeństwo, jak i gospodarka. Jest to proces wielopoziomowy i długotrwały. Wydaje się jednak, że rozwój społeczno-gospodarczy, pomimo złożonego i strukturalnego charakteru, interpretować można także w kategoriach zmian konkretnych właściwości poszczególnych składników systemu społeczno-gospodarczego, tj. wyróżnionych jego elementów, które decydują o wykształconych strukturach³ (Parysek 2018). Rozwój lokalny, jako charakterystyczna kategoria rozwoju społeczno-gospodarczego, jest pojęciem złożonym, związanym z płaszczyzną gospodarczą, polityczną, społeczną, kultury i przestrzenną. Najogólniej bywa określany jako całościowe kształtowanie możliwie jak najlepszych warunków życia w najbliższym otoczeniu, względnie doskonalenie organizacji, struktury i funkcjonowania terytorialnego systemu społecznego z wykorzystaniem lokalnych zasobów rozwoju (Stasiak 2017). Szczególnie ważnym zjawiskiem ściśle powiązanim ze współczesnym rozwojem lokalnym jest kapitał ludzki i kapitał społeczny. Ludność jest nośnikiem określonych potrzeb, których zaspokojenie należy przewidywać w programach branżowych, z jej stanu i założeń rozwojowych wynikają bowiem cele planistyczne i konkretne programy działania. Z drugiej strony, ludność generuje zasoby pracy, które założenia te będą realizować (Kupiec 2011). Przyjmuje się, że kapitał ludzki staje się czynnikiem oddziałującym na długookresową stopę wzrostu gospodarczego⁴ w różnych przekrojach – inwestycje w kapitał ludzki skutkują efektami wewnętrznymi w postaci wzrostu wydajności pracy, a także efektami zewnętrznymi w formie wzrostu produktywności kapitału rzeczowego. Stąd też kapitał ludzki uznać można za kluczowy element współczesnej gospodarki, stymulujący produktywność gospodarek obszarów, na których występuje (Korenik 2009). Współcześnie rozpoznanie w skali lokalnej zasięgu rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego staje się szczególnie skomplikowane, ponieważ gmina funkcjonuje i rozwija się jako integralna część większej całości, tj. regionu, korzysta przy tym z dóbr i usług pochodzących z innych terenów, a jednocześnie produkuje i dostarcza swoje produkty

² Istotnym obszarem identyfikacji rozwoju regionalnego jest poprawa atrakcyjności środowiska funkcjonowania podmiotów gospodarczych, określana m.in. przez: wielkość nakładów inwestycyjnych na kompleksowe uzbrojenie terenu pod działalność gospodarczą, wzrost liczby podmiotów prywatnych zarejestrowanych w sektorze usług, wzrost liczby instytucji otoczenia biznesu (Obrębalski 2006).

³ Szerzej w: Parysek (2018).

⁴ W badaniach z dziedziny geografii społeczno-ekonomicznej, a także w badaniach ekonomicznych obejmujących problematykę regionalną i lokalną (również z zakresu nauk społecznych), przede wszystkim używany jest termin rozwój, natomiast wzrost jedynie w wyjątkowych sytuacjach (Parysek 2018).

na rzecz szeroko rozumianego otoczenia⁵. Efektem rozwoju lokalnego jest proces tworzenia na szczeblu gminy nowych wartości, takich jak: nowe firmy i miejsca pracy oraz nowe dobra i usługi zaspokajające popyt lokalny i ponadlokalny (Szewczuk 2011).

Zjawiska złożone, do jakich należy niewątpliwie rozwój społeczno-gospodarczy, są bardzo trudne do jednoznacznej i obiektywnej oceny. Zadanie to jest szczególnie skomplikowane na poziomie gminy, ze względu na relatywnie małe zbiorowości i ograniczony dostęp do szczegółowych danych, jednorodnych dla wszystkich gmin. Mając to na uwadze, w części empirycznej wśród mierników rozwoju społeczno-gospodarczego gmin uwzględniono jedynie te publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) dla wszystkich gmin.

Województwo zachodniopomorskie i Szczeciński Obszar Metropolitalny

Województwo zachodniopomorskie położone jest w północno-zachodniej części Polski i obejmuje swym zasięgiem 114 gmin i 21 powiatów. Jest to piąty co do wielkości region Polski, o powierzchni 22,9 tys. km², i jedenasty pod względem liczby mieszkańców (1 733 000), którzy w większości zamieszkują w miastach (wysoki odsetek 70% mieszkańców miast sytuuje zachodniopomorskie na trzecim miejscu pod względem zurbanizowania). Od zachodu graniczy z Niemcami, od północy przez Morze Bałtyckie ze Szwecją i Norwegią, od wschodu z województwem pomorskim i od południa z województwami lubuskim i wielkopolskim. Stolicą województwa jest Szczecin (BIP Województwo Zachodniopomorskie).

Szczeciński Obszar Metropolitalny jest jednym z głównych elementów polskiego i europejskiego układu osadniczego. W klasyfikacji Sieci Europejskich Regionów i Obszarów Metropolitalnych (METREX) oraz Europejskiej Sieci Obserwacyjnej Planowania Przestrzennego (ESPO) Szczecin i jego obszar funkcjonalny jest określany jako „słabe MEGA”, czyli obszar metropolitalny o charakterze wzrostowym, w swojej początkowej fazie. Ośrodkiem centralnym SOM jest miasto Szczecin, na którego obszar metropolitalny składa się 12 gmin (Szczeciński Obszar Metropolitalny. Strategia rozwoju 2020):

1. Dobra (Szczecińska),
2. Goleniów,
3. Gryfino,
4. Kobylanka,
5. Kołbaskowo,
6. Nowe Warpno,

⁵ Przyjmując pewne uproszczenia, o rozwoju lokalnym mówimy wtedy, gdy zharmonizowane i systematyczne działanie społeczności lokalnej, władzy lokalnej oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących w gminie zmierza do kreowania nowych i poprawy istniejących walorów użytkowych gminy, tworzenia korzystnych warunków dla lokalnej gospodarki i przedsiębiorczości oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego.

7. Stepnica,
8. Police,
9. Stare Czarnowo,
10. Stargard,
11. miasto Stargard,
12. miasto Świnoujście.

Idea SOM oparta jest na działaniach, które w konsekwencji prowadzą do wzmocnienia związków między Szczecinem a obszarami przyległymi, do wypracowania i wdrożenia spójnego systemu urbanizacji, zintegrowania sieci transportowej i łączności oraz wzmocnienia kapitału społecznego. W efekcie skutkować ma to wzrostem gospodarczym, a także zmniejszeniem negatywnych skutków migracji (szczególnie ludzi młodych, aktywnych i wykształconych) do kilku sprawniej funkcjonujących miast (proces zapobiegania peryferyzacji Szczecina i regionu) (Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Misja). Misja SOM zakłada osiągnięcie celów rozwojowych w drodze pogłębionej współpracy członków SOM, partnerów społecznych i gospodarczych, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i międzynarodowej (Szczeciński Obszar Metropolitalny. Strategia rozwoju 2020).

Metodyka badania

W ramach realizacji celu opracowania przeprowadzono badanie, mające służyć ocenie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin należących do SOM na tle województwa zachodniopomorskiego na podstawie wybranych cech diagnostycznych. Wybrano kluczowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego dostępne dla wszystkich gmin SOM. Dane wejściowe zostały dobrane w oparciu o definicje pojęcia rozwoju społeczno-gospodarczego pochodzące przede wszystkim z opracowań, których autorzy podejmowali próby oceny jego poziomu w ujęciu lokalnym lub regionalnym (Ziemiańczyk 2010, Stanny 2012, Stasiak 2016, Zimny 2016, Salecka 2018). Należy podkreślić, że to właśnie dostępność danych ostatecznie stała się główną determinantą ich wyboru – poziom szczegółowości danych statystycznych będących miernikami lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego najczęściej kończy się na poziomie powiatu. Ze względu na specyfikę pracy i brak dostępności danych dla obszarów metropolitalnych w badaniu zostały ujęte wartości odnoszące się do poszczególnych gmin. Dane wyjściowe wykorzystane w obliczeniach pochodzą z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego i dotyczą 2018 r.

W pierwszej części analizy do oceny poziomu rozwoju gmin zastosowano metodę unitaryzacji zerowanej opartą na rozstępie między wartością maksymalną a minimalną badanej cechy. Przyjęto, że jeśli duża wartość zmiennej diagnostycznej badane zjawisko świadczy o rozwoju, cechę tę uznaje się za stymulantę (S), jeżeli natomiast na korzyść analizowanego zjawiska przemawia niewielka wartość zmiennej, jest ona destymulantą (D) (Ziemiańczyk 2010). W drugiej

części badania dokonano także analizy w zakresie poziomu rozwoju gmin należących do SOM na tle analogicznych zmiennych opisujących województwo zachodniopomorskie.

Rozwój społeczno-gospodarczy gmin scharakteryzowano, korzystając z następujących mierników:

1. zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców (S),
2. saldo migracji ogółem na 1000 ludności (S),
3. przyrost naturalny na 1000 ludności (S)
4. wskaźnik obciążenia demograficznego – ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (D),
5. wskaźnik obciążenia demograficznego (wskaźnik starości) – odsetek osób w wieku 65 lat i więcej (D),
6. bezrobocie rejestrowane wyrażone w ujęciu procentowym (D),
7. zmiana liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON (S) – przyrost liczby podmiotów w 2018 r. w odniesieniu do roku poprzedniego na 1 mieszkańca,
8. ogółem wydatki budżetów gmin (i miast na prawach powiatu) na 1 mieszkańca wyrażone w złotych (S).

Wskazane zmienne diagnostyczne są wyrażone w różnych jednostkach, co uniemożliwia ich bezpośrednie porównywanie. W celu doprowadzenia ich do stanu porównywalności i addytywności należy dokonać transformacji ich wartości w taki sposób, aby otrzymać wartości pozbawione mian oraz ujednoczone co do rzędu wielkości (normalizacja). Zastosowana w tej części badania metoda unitaryzacji zerowanej umożliwia unormowanie zmiennych diagnostycznych poprzez badanie rozstępu cechy – uzyskane wartości zmiennych są zawarte w przedziale od 0 do 1 przy czym „1” wskazuje najbardziej korzystną, a „0” najmniej korzystną wartość badanej zmiennej. W zależności od charakteru zmiennej diagnostycznej normowanie zostało przeprowadzone za pomocą wzorów (Ziemiańczyk 2010):

stymulanty:

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min x_{ij}}{\max x_{ij} - \min x_{ij}}$$

destymulanty:

$$Z_{ij} = \frac{\max x_{ij} - x_{ij}}{\max x_{ij} - \min x_{ij}},$$

gdzie:

- Z_{ij} – zmienna diagnostyczna przyjmująca wartości od 0 do 1,
- x_{ij} – wartość cechy dla danej gminy,
- $\min x_{ij}$ – najniższa wartość cechy spośród analizowanych gmin,
- $\max x_{ij}$ – najwyższa wartość cechy spośród analizowanych gmin.

Na podstawie analizy dobranych zmiennych diagnostycznych nadano im odpowiednie wagi, przyjmując następujące założenia:

- w pierwszej części badania, w której gminy należące do SOM były porównywane między sobą: pierwszych 5 zmiennych odnoszących się do stanu ludności (zmiana liczby ludności, saldo migracji, przyrost naturalny, wskaźnik obciążenia demograficznego – ludność w wieku nieprodukcyjnym oraz wskaźnik obciążenia demograficznego – wskaźnik starości) uzyskało wagi częściowe na poziomie 0,05, natomiast pozostałym zmiennym (bezrobocie rejestrowane, podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, ogółem wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu) przypisano wagi na poziomie 0,25;
- w drugiej części badania, w której gminy należące do SOM były porównywane z poziomem rozwoju regionu (województwa), nie zostały uwzględnione zmienne opisujące ogółem wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca wyrażone w złotych ze względu na brak możliwości odniesienia ich do wydatków na poziomie województwa. W efekcie przyjęcie klucza przypisującego wagi według powyższych założeń skutkuje ich wartościami na poziomie 0,068 dla pierwszych 5 zmiennych odnoszących się do stanu ludności (zmiana liczby ludności, saldo migracji, przyrost naturalny, wskaźnik obciążenia demograficznego – ludność w wieku nieprodukcyjnym oraz wskaźnik obciążenia demograficznego – wskaźnik starości). Pozostałe zmienne, tj. bezrobocie rejestrowane, podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, uzyskały wagę 0,33.

Wyniki badań

Analiza wartości zmiennych diagnostycznych opisujących poszczególne gminy wchodzące w skład SOM pozwala stwierdzić, że najwyższą ocenę poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego uzyskała gmina Kołbaskowo, na zbliżonym poziomie jest także wynik gminy Dobra (Szczecińska) oraz gminy Kobylanka. Każda z tych gmin cechuje się dużym wzrostem stanu ludności oraz liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON. Wymienione 3 gminy są obecnie częstym kierunkiem migracji ludności, która chce mieszkać i pracować w najbliższej okolicy miasta Szczecina. Kolejnymi gminami, które uzyskały wynik powyżej średniej, są miasto Świnoujście, Stargard (gmina wiejska) i Goleniów. W Świnoujściu na wynik ten najbardziej wpływa wysoki (najwyższy w SOM) poziom wydatków budżetu miasta na 1 mieszkańca. Najniżej ocenionymi w ramach SOM gminami są Nowe Warpno (pomimo praktycznie nieistniejącego bezrobocia rejestrowanego), miasto Stargard i Gryfino.

Wyniki drugiej części analizy pokazują, że poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jest wyższy niż obliczony dla miasta Szczecina, co może potwierdzać rozwój na obszarze metropolitalnym. Gminy wchodzące w skład SOM cechuje duże zróżnicowanie, które przy przyjęciu założeń dla tej części analizy jest jeszcze bardziej widoczne. Nie zmienia to faktu, że najwyższy poziom

Tabela 1. Wartość zmiennych diagnostycznych i ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin SOM w 2018 r.

Gmina	Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	Saldo migracji ogółem na 1000 mieszkańców	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Ludność w wieku nieprodukcyjnym*	Wskaźnik starości **	Bezrobocie rejestrowane	Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON***	Ogółem wydatki budżetów gmin (i miast na prawach powiatu) na 1 mieszkańca	Wynik oceny
Kołbaskowo (2)	0,038	0,027	0,050	0,050	0,050	0,210	0,250	0,117	0,792
Dobra (Szczecińska) (2)	0,050	0,050	0,037	0,035	0,045	0,216	0,234	0,040	0,707
Kobyłanka (2)	0,032	0,036	0,021	0,027	0,028	0,193	0,143	0,114	0,594
Stargard (2)	0,029	0,031	0,023	0,043	0,039	0,148	0,217	0,000	0,531
Goleniów (3)	0,008	0,007	0,021	0,016	0,021	0,227	0,104	0,083	0,486
Świnoujście (1)	0,002	0,007	0,000	0,008	0,000	0,216	0,000	0,250	0,483
Stepnica (3)	0,002	0,007	0,004	0,041	0,033	0,131	0,181	0,017	0,416
Police (3)	0,000	0,002	0,013	0,022	0,024	0,199	0,120	0,030	0,410
Stare Czarnowo (2)	0,011	0,009	0,021	0,024	0,017	0,182	0,081	0,059	0,403
m. Szczecin	0,002	0,006	0,009	0,000	0,002	0,250	0,013	0,101	0,382
Gryfino (3)	0,002	0,002	0,018	0,012	0,016	0,216	0,088	0,012	0,367
m. Stargard (3)	0,001	0,000	0,018	0,003	0,008	0,153	0,086	0,030	0,300
Nowe Warpno (3)	0,008	0,002	0,004	0,038	0,018	0,000	0,151	0,071	0,292
śr. arytmetyczna									0,474

*na 100 osób w wieku produkcyjnym, **odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, ***zmiana % 2017 do 2018 na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS Bank Danych Lokalnych 2018 (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>; dostęp 20.07.2019).

rozwoju społeczno-gospodarczego cechuje niezmiennie Dobra (Szczecińska), Kołbaskowo i Kobyłankę. Świnoujście, w którego ocenie kluczowy był poziom wydatków budżetu miasta, bez uwzględnienia tego miernika plasuje się poniżej średniej obliczonej dla województwa. Najniższy wynik przypada (podobnie jak w pierwszej części badania) Nowemu Warpnu oraz miastu Stargard.

Osiem z trzynastu gmin wchodzących w skład SOM uzyskało wyższy wynik oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego niż województwo zachodniopomorskie, co pokazuje, że w przeważającej mierze obszar metropolitalny rozwija się szybciej niż pozostałe gminy w regionie. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że miasto Szczecin – ośrodek centralny SOM – uzyskało noty poniżej średniej arytmetycznej gmin SOM w pierwszej części badania (średnia dla wszystkich gmin 0,474, m. Szczecin 0,382) oraz poniżej wartości opisujących region w drugiej części badania (wynik oceny regionu 0,380, m. Szczecin 0,373). Wyniki badania mogą wydawać się kontrowersyjne, jednak doskonale obrazują rzeczywistość – gminy, które uzyskały najwyższy poziom oceny rozwoju społeczno-gospodarczego w analizach, tj. Dobra (Szczecińska), Kołbaskowo oraz Kobyłanka, to gminy graniczące w miastem Szczecinem, mocno zasiedlane przez dotychczasowych

Tabela 2. Wartość zmiennych diagnostycznych i ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin SOM na tle regionu (województwa zachodniopomorskiego)

Gmina, województwo	Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	Saldo migracji ogółem na 1000 mieszkańców	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Ludność w wieku nieprodukcyjnym*	Wskaźnik starości**	Bezrobocie rejestrowane	Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON***	Suma
Dobra (Szczecińska)	0,068	0,068	0,050	0,048	0,062	0,285	0,330	0,911
Kołbaskowo	0,051	0,037	0,068	0,068	0,068	0,278	0,258	0,827
Kobyłanka	0,044	0,049	0,028	0,037	0,038	0,255	0,246	0,696
Stargard	0,040	0,043	0,032	0,059	0,054	0,195	0,168	0,589
Goleniów	0,010	0,009	0,029	0,021	0,029	0,300	0,098	0,497
Stepnica	0,003	0,010	0,006	0,056	0,045	0,173	0,143	0,435
Police	0,000	0,003	0,018	0,030	0,032	0,263	0,069	0,415
Gryfino	0,003	0,003	0,024	0,016	0,022	0,285	0,031	0,384
Zachodniopomorskie	0,003	0,006	0,017	0,049	0,050	0,188	0,068	0,380
m. Szczecin	0,002	0,008	0,013	0,000	0,002	0,330	0,018	0,373
Świnoujście	0,003	0,010	0,000	0,011	0,000	0,285	0,049	0,357
Stare Czarnowo	0,015	0,012	0,029	0,033	0,023	0,240	0,000	0,351
m. Stargard	0,002	0,000	0,024	0,004	0,011	0,203	0,040	0,283
Nowe Warpno	0,011	0,003	0,005	0,052	0,025	0,000	0,084	0,179

*na 100 osób w wieku produkcyjnym, **odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, ***zmiana % 2017 do 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS Bank Danych Lokalnych 2018: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 20.07.2019.

mieszkańców Szczecina, którzy szukają możliwości zamieszkania poza miastem. W lokalizacjach tych powstają również nowe przedsiębiorstwa, budowane są nowe szkoły, drogi – co jest niejako wymuszone migracją ludności. Jednocześnie są to gminy małe, zatem zmiany je opisujące są bardziej dynamiczne niż dotyczące miasta Szczecina.

Podsumowanie

Analiza poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin należących do SOM wskazuje na duże dysproporcje między poszczególnymi gminami. Przyjęte w badaniu mierniki oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego bazowały przede wszystkim na założeniu, że kapitał ludzki można uznać za kluczowy element współczesnej gospodarki, stymulujący produktywność gospodarek obszarów, na których występuje. Opracowanie miało na celu zbadanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin należących do SOM na tle regionu, a tym samym weryfikację zróżnicowanych poglądów dotyczących wpływu rozwoju obszaru

metropolitalnego na jego zaplecze regionalne. Konkludując, można stwierdzić, że poziom lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu (województwa zachodniopomorskiego) jest wyższy niż poziom rozwoju miasta Szczecina. Jednocześnie wśród gmin należących do SOM występuje zróżnicowanie w poziomie oceny, nie zaobserwowano w tym zakresie żadnej prawidłowości poza tym, że gminy, które cechuje największy poziom dodatnich zmian stanu ludności, jednocześnie mają największy procentowy wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON. Niewątpliwie wpływ na wyniki przeprowadzonej oceny miała mocno ograniczona dostępność danych publikowanych do poziomu gmin. Wśród ujętych w badaniu mierników dominowały te związane ze stanem ludności, jednak sposób przypisania wag miał na celu uwzględnienie danych opisujących ludność, poziom bezrobocia, podmioty gospodarki narodowej oraz wydatki budżetów gmin w takim samym stopniu.

Literatura

- Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>; dostęp: 20.07.2019).
- Bański J., Czapiewski K.Ł., Mazur M. 2012. Policentryczność rozwoju Mazowsza. *MAZOWSZE Studia Regionalne*, 10: 71.
- BIP Województwo Zachodniopomorskie (<http://bip.rbip.wzp.pl/artukul/wojewodztwo-zachodniopomorskie>; dostęp 24.07.2019).
- Chojnicki Z., Czyż T. 1992. Region–regionalizacja–regionalizm. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 2(54): 2.
- Domański R. 2012. Ewolucyjna gospodarka przestrzenna. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, s. 18.
- Dutkowski M. 2008. Mówiąc „region”. [W:] J.J. Parysek, T. Strykiewicz (red.), *Region ekonomiczny i rozwój regionalny*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 369–387.
- Grosse T. 2007. Innowacyjna gospodarka na peryferiach? Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, s. 104–105.
- Kaczmarek T. 2019. Obszary metropolitalne, przesłanki i formy integracji zarządzania. *Przegląd Planisty*, 3: 4–6.
- Kisiała W., Stępiński B. 2013. Rola obszarów metropolitalnych w polityce regionalnej i rozwoju regionalnym. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, s. 33–34.
- Klasik A. 1974. Optymalna struktura przestrzenna a rozwój regionalny. Wyd. PWE, Warszawa, s. 34.
- Kłóska R. 2015. Innowacyjność jako determinanta rozwoju regionalnego w Polsce. *Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, s. 14
- Korenik S. 2008. Rozwój lokalny wobec nowych wyzwań na progu XXI wieku. [W:] *Ekonomiczne Problemy Usług*, 31, 1: 104, 107.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. 2010 (M.P. nr 36, poz. 423).
- Kupiec L. 2011. Demografia w gospodarce przestrzennej. *Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku*, s. 9–11.
- Lendzion J., Sołtys J., Toczyński W. 2004. Znaczenie obszarów metropolitalnych i ich otoczenia oraz współczesnych procesów metropolizacyjnych w kształtowaniu polityki regionalnej państwa. Ekspertyza przygotowana na zamówienie Departamentu Polityki Regionalnej Ministerstwa Gospodarki i Pracy, s. 4, 5.
- Markowski T., Marszał T. 2007. Metropolie i procesy metropolizacji w Polsce. [W:] Z. Makiela, R. Fedan (red.), *Procesy metropolizacji w regionie podkarpackim, Rzeszów–Lwów*. Biuletyn KPZK PAN, 230.

- Obrebalski M. 2006. [W:] D. Stahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, s. 29.
- OECD Regional Outlook. 2016. *Productive Regions for Inclusive Societies*. OECD Publishing, Paris (<https://doi.org/10.1787/9789264260245-en>, s. 26; dostęp: 24.07.2019).
- OECD Regions and Cities at a Glance. 2018. OECD Publishing, Paris (https://doi.org/10.1787/reg_cit_glance-2018-en, s. 13).
- Parysek J.J. 2018. *Rozwój społeczno-gospodarczy oraz czynniki i uwarunkowania rozwoju*. 183: 39, 41.
- Regional Development Policy (<https://www.oecd.org/regional/regionaldevelopment.htm>; dostęp: 24.07.2019).
- Salecka E. 2018. *Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Kłodzko, prognozy rozwoju na lata 2016–2020*. *Współczesne Problemy Zarządzania*, 1: 68.
- Smętkowski M., Gorzelak G., Kozak M., Olechnicka A., Płoszaj A., Wojnar K. 2012. *Europejskie metropolie i ich regiony. Od krajobrazu gospodarczego do sieci metropolii*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 37, 43.
- Stanny M. 2012. *Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce – pomiar zjawiska złożonego. Rozwój wsi i rolnictwa w Polsce. Aspekty przestrzenne i regionalne*, IRWiR PAN, Warszawa, s. 2, 3.
- Stasiak E. 2017. *Rozwój społeczno-gospodarczy na przykładzie gmin miejskich województwa łódzkiego*. [W:] R. Dziuba, M. Szewczyk, E. Okraszewska (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 76.
- Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. *Misja* (<http://som.szczecin.pl/misja/>; dostęp: 24.07.2019).
- Szczeciński Obszar Metropolitalny. *Strategia rozwoju 2020* (<http://obserwatorium.miasta.pl/wp-content/uploads/2016/08/SzOM-2020.pdf>, s. 3, 7).
- Szewczuk A. 2011. *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo C.H. Beck, s. 21, 23.
- Ustawa o związkach metropolitalnych z dnia 9 października 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1890, z 2016 r. poz. 2260).
- Zakrzewska-Półtorak A. 2012. *Rozwój regionalny w globalizującej się gospodarce*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, s. 61.
- Ziemiańczyk U. 2010. *Ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w województwie małopolskim. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 14: 34.
- Zimny A. 2016. *Ewolucja mierników rozwoju społeczno-gospodarczego*, *Współczesne Problemy Ekonomiczne*, 13: 69–80.

Socio-economic development of communes belonging to the Szczecin Metropolitan Area against the background of West Pomeranian Voivodeship

Abstract: The study attempts to answer the question whether the existence and development of a metropolis contributes to the increase in the level of local development or is it developing at its expense depreciating the importance and growth possibilities of peripheral areas. The main aim of this study is to analyze the level of socio-economic development of communes belonging to the Szczecin Metropolitan Area against the background of the region – West Pomeranian Voivodeship. For this purpose were identified key measures of socio-economic development, on the basis of which an attempt was made to calculate the level of socio-economic development of municipalities belonging to Szczecin Metropolitan Area using the zero unitarisation method, and then it was compared to analogous values calculated for the voivodship. The analyzes showed a large variation in the values of individual measures. On their basis, it was found that the Szczecin Metropolitan Area doesn't increase at the cost of the regional environment.

Key words: socio-economic development, regional development, West Pomeranian Voivodship, Szczecin Metropolitan Area